

arxiu

El laberint polític de Xavier Rubert de Ventós

vista prèvia >

Xavier Rubert de Ventós ha estat un dels intel·lectuals més importants del país. La seva relació amb la política va passar de la contemplació a la pràctica directa com a diputat del PSC a Madrid. És precisament des d'aquella experiència que transita d'un federalisme esperançat en la idea d'una Espanya plural, a un independentisme no essencialista. Un laberint polític que il·lustra una de les ments més clares del país.

Pau Guinart

Doctor en Estudis Culturals per la Stanford University. Professor i escriptor

pguinart@uoc.edu

Crítica de la política

Corrien els anys 1980 i Xavier Rubert deixava l'acadèmia per la política. Anava a Madrid, al Congrés dels Diputats, per ocupar l'escó 176, amb el PSC. Canviava la seva càtedra d'estètica per una plaça institucional des d'on tot ho volia escoltar, aprendre, entendre. Volia posar-se al dia de l'estat de la qüestió alhora que es familiaritzava amb les particularitats de la nova feina. Rubert volia fer-se indígena de la política, *go native*, com un antropòleg. Així ho explica a *El cortesà i el seu fantasma*, llibre essencial en la seva bibliografia on es pot trobar l'origen de la translació que el mou de la filosofia a la política, i el punt d'inflexió on passa de defensar un Estat espanyol federal a una Catalunya independent. La llavor del seu gir independentista es troba en aquest moment, on s'allibera, i on es proposen per primera vegada molts temes que s'aniran repetint com ecos després en llibres autobiogràfics i aforístics.

A *El cortesà i el seu fantasma* la seva estètica de la vida quotidiana es barreja amb la seva filosofia política, en busca d'un isomorfisme impos-

sible. El fantasma és el seu doble, l'acompanyant que li ho qüestiona tot, ja que s'ha posat en el galliner de la polis sense ser-ne gallina. O potser sí que alguna ploma gallinàcia té, i és per això que l'única manera d'enfrontar-s'hi és contra si mateix; reprovant-se. P., el pseudònim que utilitza, com Kafka utilitza K. a *El procés*, li confereix un caire de desorientació semblant al del protagonista d'aquesta novel·la laberíntica.

Amb la seva habitual perspicàcia comença dient que la democràcia és el totalitarisme de les aparences, i que igual que juguem millor a tennis quan juguem amb algú que en sap més, també discutim millor amb algú més intel·ligent. La seva sensació inicial al Congrés dels Diputats en canvi, és la cara oposada d'aquesta veritat: que viure en un medi mediocre empobreix la imaginació, debilita l'enteniment, i rovella el llenguatge. Per a Rubert, l'ètica ha de ser el fonament essencial d'una política que òbviament ha de promoure la justícia, la solidaritat i la igualtat, d'aquí la seva preocupació per establir una connexió intrínseca entre els principis morals i les decisions que afecten a tota una població.

L'art i la bellesa no han de ser exclusius de les institucions culturals o de les obres d'art, sinó que han de formar part integral de l'estètica de la vida quotidiana. Tot i així, quan reclama qualitats ètiques o estètiques a la política, Rubert en surt escaldat: «*Mira que ficar-se en política i queixar-se llavors de la seva manca de tendresa o subtileza és fer com aquella dona que es casava amb un artista i es complanyia que no tingués les virtuts d'un inspector fiscal*».¹ Aristòtil ja advertia que les coses no s'han de contrastar amb una perfecció que no els és pròpia, és per això que no es pot demanar exactitud a una disciplina tan difusa com és la política. D'on no n'hi ha, no en raja. Així doncs, dins el Congrés dels Diputats, a Rubert li costa trobar el seu lloc, ja que com a filòsof que busca la precisió conceptual no entén aquest personal capaç de passar hores parlant sense dir res.

Tot i així, ell ho intenta. Professional i aplicat, busca una certa sintonia amb l'entorn, però es veu incapaç de relacionar-se fluidament amb el

¹ RUBERT DE VENTÓS, *El cortesà i el seu fantasma*, pàg.17.

Rubert es rebel·la contra la tendència dels polítics a divagar

gènere polític. Inevitablement, passa de l'excitació al tedi, per això no deixa d'apuntar les seves reaccions epidèmiques en una llibreta, amb el remordiment que li suposa no ser capaç d'observar sense queixar-se; o almenys desenvolupar un mínim de pell morta institucional. «*Perquè el fet és aquest: aquí com a tot arreu, en anar sabent com va el món, o fem crosta o fem figa*».²

P., l'*alter ego* de Rubert, evoca el dicteri de Jorge Luis Borges sobre la superfluitat dels diaris: «*Aquel siglo XX, cuando prevalecía la superstición de que entre cada tarde y cada mañana ocurren hechos que era una vergüenza ignorar*».³ Convençut que no es poden produir tantes idees polítiques com hores hi ha de sessions parlamentàries, ni tantes teories originals com tesis doctorals, Rubert es rebel·la contra la tendència dels polítics a divagar. «*Molts tractats de filosofia són un refrany allargat de 500 pàgines*»,⁴ solia dir, evocant la parsimònia clàssica,

dèlfica, del res en excés, del poc i bo, de la navalla d'Ockham, del *less is more*, del *lagom* suec...⁵ Borges, a qui Rubert va entrevistar durant tres dies a casa seva de Buenos Aires,⁶ abominava de la verbositat, de la incontinença de la multiplicació innecessària, per això tenia horror al sexe i als miralls —per la seva capacitat reproductiva. «*l al capdavant, tant inquieten a P. els polítics que senten que han de fer, fer, fer... coses que no cal absolutament fer, com els homes de lletres que diuen, diuen, diuen... sentències que no és imprescindible proferir*».⁷ Assolir la distància adequada per a Rubert requeriria molta més intensitat, molta més substància intel·lectual, i si pogués ser també, moltes més emocions. Es diu a si mateix que en el pensament, com en la vida: «*O corro o caic; o m'interesso o m'ensopeixo*».⁸

5 El concepte «lagom» es refereix a una manera de viure basada en l'equilibri, evitant els extrems i buscant una quantitat justa de tot, promovent la simplicitat, la sostenibilitat i la satisfacció amb el que és suficient.

6 Aquesta entrevista es pot trobar transcrita a l'obra autobiogràfica RUBERT DE VENTÓS, *Dimonis íntims*.

7 RUBERT DE VENTÓS, *El cortesà i el seu fantasma*, pàg. 35.

8 Ibidem, pàg. 30.

O corro, o caic seria el títol d'un dels seus darrers llibres d'aforismes.

Però l'espant de veritat, l'ensurt, li arriba quan s'adona que aquells homes de poder amb qui tracta viuen en una barreja de solitud, perplexitat, i sobretot, impotència que fa que els deixi de veure com a *fuhrrers* [líders] i passi a veure'ls com a *surfers*. Surfejadors d'unes onades que són incapaços de controlar, fet que els genera una forma d'impotència que els uneix. La voluntat de ser de bocals expiatoris en cas que les coses no funcionin és el que fa còmplice la classe política, i alhora fa que se'ls degui un respecte gairebé reverencial. «*O hem oblidat que, no fa pas tant de temps, els reis que no sabien fer ploure els cremaven o els negaven?*».⁹ Els polítics són doncs, segons Rubert, custodis de l'esperança i eventuais reus de la venjança del poble que representen.

L'admiren sobretot el tremp i les ganes amb què s'intenten satisfer aspiracions il·limitades amb recursos limitats. Aquesta contradicció

9 RUBERT DE VENTÓS, *El cortesà i el seu fantasma*, pàg. 71.

2 Ibidem, pàg. 28.

3 RUBERT DE VENTÓS, *El cortesà i el seu fantasma*, pàg. 28.

4 Ibidem.

Aprendrà de Madrid dues coses alhora: la naturalesa possibilista i descarnada de la política, i la impossibilitat d'encaixar Catalunya en un Estat espanyol de mentalitat eminentment extractiva

és la base de tota política, per això denuncia el gran poder que ostenten els i les polítics tot confiant en un saber tan impressionista i parcial. «Un saber que rarament arriba a la reflexió; que és tot just la refracció de les dades i contactes que conflueixen en llur posició privilegiada dins el cicle informatiu». ¹⁰ Aquí Rubert qüestiona la política de carrera, la que viu d'empalmar càrrecs i que justifica el càrrec posterior amb l'anterior successivament fins a bastir un *cursus honorum* basat en poc més que l'olfacte i el tràfic d'informació. Aquests custodis d'informació privilegiada que tan bé representen la tradició picaresca són els que li generen més anticossos, allò del que es vol allunyar, com a català. *A little knowledge is dangerous*, diuen als EUA, sobretot en situacions de despotisme o tirania.

En aquest sentit, a *De la identitat a la independència* diu que prefereix una entesa en forma de pacte civil amb l'Estat, on les prestacions i contraprestacions siguin clares, i no «les declaracions d'estimació o els efluvis sentimentals més propis

de la família biològica que no pas de la política». ¹¹ Vol allunyar-se de l'essencialisme, però amb claredat, formalisme, estructura... fins i tot superficialitat. Però Rubert sap, per experiència, que només s'aprèn allò que primer ens desconcerta, i és per això que ell aprendrà de Madrid dues coses alhora: la naturalesa possibilista i descarnada de la política, i la impossibilitat d'encaixar Catalunya en un Estat espanyol de mentalitat eminentment extractiva.

Com el filòsof danès del segle XIX Søren Kierkegaard a l'espera de la fe, la visió política de Rubert és una forma d'existencialisme que està directament relacionat amb el seu plantejament de la modernitat. Cal recordar que en el pròleg a *la Crítica de la modernitat*, llibre basat en l'assaig de 1980 *De la modernitat*, el teòleg de Harvard Harvey Cox diu de Rubert que li recorda el filòsof danès, fet que explica que li passi en política el mateix que li passa en art o en teologia: «Que tot ho entenc fins que m'ho expliquen, tot ho crec fins que ho justifiquen, tot m'emociona fins que ho

glosen». ¹² Rubert vol observar la política, vol ser un *voyeur* en una mena de «somni pre-heisenberguà d'una inspecció sense infecció; d'una atenció que és just això i no res més: assistir a la pura ressonància de les coses». ¹³ És, diu, un «callador» convençut. De fet, quan aconsegueix convèncer algú de les seves pròpies opinions, ja li comencen a semblar sospitoses. Una mica com Woody Allen quan, al principi d'*Annie Hall*, cita a Groucho Marx per dir que mai formaria part d'un club que l'acceptés com a membre.

Catalunya

Després de criticar la política per motius ètics i estètics, Rubert hi acaba trobant un avantatge: que al ser considerat un *outsider*, pot «dir, fer o demanar el que vulgui —la independència de Catalunya si cal». ¹⁴ I és que si no pot dir el que vol, de què li serveix estar *boig*? El problema és

¹⁰ Ibidem, pàg. 92.

¹¹ RUBERT DE VENTÓS, *De la identitat a la independència*, pàg. 172.

¹² RUBERT DE VENTÓS, *Crítica de la modernitat*, pàg. 95.

¹³ Ibidem, pàg. 115.

¹⁴ RUBERT DE VENTÓS, *Crítica de la modernitat*, pàg. 33.

El que semblava una *boutade* en aquell moment, aquella lúdica independència de Catalunya de principis dels anys 1990, va reeixir com a idea sobretot perquè, a més de lúdica, era molt lúcida

que la reacció que provoquen les seves sortides d'intel·lectual posat en política és de condescendència, com si els intel·lectuals fossin originals i lúdics —a més de lúcids—, però més enllà de l'entreteniment que aporten no se'ls hagués de fer massa cas. Vist en perspectiva, el temps ha mostrat que el que semblava una *boutade* en aquell moment, aquella lúdica independència de Catalunya de principis dels anys 1990, va reeixir com a idea sobretot perquè, a més de lúdica, era molt lúcida.

Però a Rubert bàsicament el «toleren». Li toleren les seves extravagàncies d'intel·lectual. «*Tolerar: heus aquí el primer verb del patró o del cacic, del sobrestant, el capatàs i altres variacions menors del tirà*». ¹⁵ Ell, que sempre havia estat en contra d'allò instal·lat, es queixa d'una forma de tolerància com la del '*padre padrone*' que no dona res als fills però que es deixa robar per ells a fi de mantenir-los satisfets i amb consciència de deute. Que es deixa robar, però això sí, fins on, quan i com ell vol. I aquí afegeix que en aquesta qüestió «*Nietzsche s'equivocava de cap a*

peus: la generositat, el do i el perdó no són tant la ideologia 'cristiana' dels febles com la més sofisticada arma dels forts. Dels forts que, quan ho són prou, acaben d'encadenar-nos amb tot allò que magnànimament concedeixen, perdonen o comprenen. D'aquí segurament el savi consell de Prometeu a Epimeteu: 'No acceptis els regals del Zeus Olímpic, ans torna'ls-hi tots'». ¹⁶

Davant d'aquesta incomoditat en un Estat amb el que només s'hi pot relacionar amb la sensació que ha de robar com *El lazarrillo de Tormes*, P. només se sent realment còmode des de l'exterior. Per això quan el capítol del partit socialista al Congrés dels Diputats li pregunta a quina comissió parlamentària vol anar, esperant que li respongui «educació» o «cultura», li respon «exterior». Àdhuc al final del llibre reconeix que ha tendit a dedicar-se a temes internacionals precisament perquè és catalanista, i si se li planteja què tenen de català temes com ara la projecció iberoamericana, la cooperació amb els països en vies de desenvolupament, la cultura peninsular a Nova York, o la negociació amb els EUA, con-

testa que precisament això: «*El fet de referir-se a Espanya des de fora o cap enfora —l'única perspectiva que un catalanista pot viure, diguem-ne, sense problemes*». ¹⁷ A Amèrica un es pot sentir profundament hispànic, diu, però a l'Estat se sent imperfectament espanyol. Aquest és un fet, i és un fet tossut. I prenent-se a si mateix com a símptoma, segueix: «*De Catalunya jo en soc, a Espanya hi soc o hi faig —just com soc professor i només estic a la política*». ¹⁸ El mateix deia, per cert, dels partits polítics: que d'un partit no se n'és, sinó que s'hi està. Finalment, davant la pregunta que, en l'assaig, li fa el fantasma de si es consideraria no espanyol, contesta que sí, amb ironia, de la mateixa manera que els socialistes es consideren monàrquics.

Per a Rubert els catalans són, figuradament, com uns jueus invertits, en el sentit que en comptes de tenir una pàtria transportable, o una llei sense país, tenen un país sense llei pròpia —per això s'han acostumat a demanar més que a manar, a

¹⁷ RUBERT DE VENTÓS, *Crítica de la modernitat*, pàg. 184.

¹⁸ Íbidem, pàg. 187.

¹⁵ Íbidem, pàg. 14.

¹⁶ Íbidem, pàg. 14.

Un dels textos més significatius de la política catalana de les darreres dècades és el pròleg que Pasqual Maragall va escriure al 1999 al llibre *De la identitat a la independència*

pidolar —o exigir— el favor més que a exercir l'autoritat, ja que l'ordre que els governa no és el seu. A més, observa que la percepció externa de Catalunya i el seu nacionalisme és la d'una irresponsabilitat *peterpanesca*, d'un joc en el que es reclama tot, i llavors els que tenen el poder donen sempre menys del que se'ls demana. D'aquesta manera un es pot queixar impunement i amarga com el fill del '*padre padrone*' que es deixa robar només la quantitat justa, ni més ni menys.

Uns anys abans d'*El cortesà i el seu fantasma*, Rubert al 1986 firmava *Europa i El laberinto de la hispanidad* un any després; i a mitjans de la dècada de 1990, *Nacionalismos: el laberinto de la identidad*, on ja es feia patent que l'Estat espanyol obliga a Catalunya a entrar en la seva tradició picaresca en la que només aconseguix el que se li deixa sostreure. No es contempla el joc net i transparent, sinó que s'imposa el joc tèrbol. És la seva llei, la seva tradició, i en ella es volen sentir magnànims. A la seva manera, fent promeses i no executant-les, sense contractes seriosos. *Putairamonejant* avancem per una banda i retrocedim per una altra,

semi emmascarats, semi fastiguejats, putejats i ramonetejats, amb el cove ple de peixos... I tot acaben essent variacions del mateix: una gestió semiperversa de la dependència i la bona voluntat.

En el cortesà es respira una certa innocència, una filosofia sense atributs. Quan al principi li diu al «patrò» que vol exteriors perquè és menys ideològic, aquest no hi veu problema: «*A tu el que t'agrada és viatjar oi? Doncs vinga, ves a Exteriors i gaudeix*». ¹⁹ Tot i així no deixa de qüestionar-se la seva incapacitat de parar, aquesta constant voluntat d'anar d'un lloc a l'altre, hiperactiu i sempre embolicat en temes internacionals —potser perquè a ell, és veritat, el que realment li agrada és viatjar. «L'etern viatjar de Xavier Rubert» havia de ser el títol d'aquest article. Viatjar és perdre països, als que mai es pot tornar, perquè un mai és el mateix. *Caelum, non animum mutant qui trans mare currunt*. ²⁰ Així doncs, viatgem, no per conèixer el

món, sinó per conèixer la pròpia geografia, com escrivia a les parets d'un manicomi un home boig. ²¹ I una vegada assumida la pròpia bogeria, un ha d'atrevir-se a dir el que pensa. Si no es corre, es cau, però sempre endavant; plus ultra jesuític —acumulant i afirmant, per poder acabar generant. El viatge com a fugida cap al futur, com a escapada impossible de la presó íntima. Tot ell laberíntic, en Xavier, sempre entrava i sortia per on menys se l'esperava.

Estat espanyol

Un dels textos més significatius de la política catalana de les darreres dècades és el pròleg que Pasqual Maragall va escriure al 1999 al llibre *De la identitat a la independència*. Qui va ser alcalde de Barcelona i president de la Generalitat diu que el llibre del seu amic de la infància és la millor contribució al debat obert després dels Jocs Olímpics del 1992. ²² El llavors candidat a la presidència de la

19 RUBERT DE VENTÓS, *El cortesà i el seu fantasma*, pàg. 13.

20 Traducció de l'autor: *És el cel, i no l'esperit, el que canvia quan es viatja mar enllà* —Horaci.

21 RÉJA, *L'art chez les fous*.

22 Per més informació sobre la contribució de Rubert als Jocs Olímpics, vegeu GUINART, «L'Empúries de Xavier Rubert de Ventós».

Diu Maragall que Rubert es divorcia del seu passat, i que fa de la seva experiència personal el punt de partida d'una teoria

Generalitat destaca de Rubert la seva ètica intransigent amb la claudicació davant els llocs comuns i davant la mandra moral que accepta l'statu quo de les coses sense dubtar. Contra la beatificació de les pròpies limitacions, Rubert «*critica la incapacitat de pensar allò que encara no existeix però que pot existir i és millor*».²³ És per això que els dos parteixen de la base que la ciutat de Barcelona no està acabada, i que tampoc ho està el país. Res uneix més que el somni compartit d'una societat millor.

Diu Maragall que Rubert es divorcia del seu passat, i que fa de la seva experiència personal el punt de partida d'una teoria. L'ésser humà és feble per naturalesa, sense urpes ni grans ullals però a més té una dificultat adquirida, ja que es complica la vida amb tècniques cada vegada més complexes, a les que llavors s'ha d'adaptar. «*Ambdues coses ens fan incompetents, aprenents i dependents més temps que altres espècies, i acaben fent-nos addictes a la dependència. La cultura esdevé així un art del*

retardament».²⁴ Aquesta maduresa diferida o neotènia defineix la naturalesa humana en molts àmbits, tot causant passió per la identitat, per una banda, i addicció a la dependència, per l'altra. Només els animals que estimen manifesten un instint d'agressió que va més enllà de les seves estrictes necessitats. És per això que la solidaritat i l'agressivitat són dues cares de la mateixa moneda, i que el fet d'identificar-nos amb el nostre grup pot ser causa de les actituds més sublimes, però també de les més miserables i escandaloses.

Un cas il·lustratiu que Maragall posa de relleu és el de la senyora que compra un cartró de llet i s'indigna perquè les instruccions estan en català, però que quan la dependent li diu que allò és portuguès, reacciona amb un: «*¡Ah, entonces vale!*».²⁵ Res que no sigui estat és entès per ella com a nació, i això que li passa a la senyora és el mateix que li passa a l'Estat espanyol. El nosaltres construït a partir del no-als-altres. Aquest és un exemple més de la filosofia de

la vida quotidiana tan característica del pensament de Rubert, però que ja es troba a la base d'un llibre tan teòric, abstracte, i ambiciós com la *Crítica de la modernitat*, on és també la llet, en aquest cas, en un potet a l'avió, que li fa qüestionar-se tota la modernitat —no pot trobar el potet, perquè en comptes de posar-hi «*milk*» hi posa «*for your coffee*». La seva incomoditat neix del fet de no poder ser partícip, de no poder decidir on posar la llet... Tot i que, en política el que volia era simplement ser pur observador, i aquesta era també la seva forma de felicitat: una forma de benaurança contemplativa. Una forma d'observació participant portada a terme per un antropòleg cultural.

Maragall encara pretén convèncer l'Estat espanyol de la seva miopia, corregir la seva curtesa de mires. Rubert ja el dona per miop: «*Independitzem-nos i entendran que som una nació*».²⁶ Però, on som? Hem aconseguit convèncer algú més enllà de nosaltres mateixos? Les geometries variables d'una democràcia en lenta construcció i que just va viure

23 RUBERT DE VENTÓS, *De la identitat a la independència*, pàg. 7.

24 Íbidem, pàg.9.

25 RUBERT DE VENTÓS, *De la identitat a la independència*, pàg. 13.

26 Íbidem, pàg.13.

a partir de 1975 la primera transició democràtica no traumàtica en tot el segle... Han servit d'alguna cosa? No. La voluntat del federalisme maragallià era construir un catalanisme que permetés guanyar la llibertat en la unió, més que no pas en la separació, a través d'un nosaltres que no fos aquell «no-als-altres», sinó una precondició per a l'intercanvi, i un reconeixement de la intrínseca ambivalència de la nostra adscripció al grup, o als múltiples grups que conformen la nostra idiosincràsia. No va funcionar. No va tenir recorregut.

A *De la identitat a la independència*, Rubert admet que s'ha trobat fent l'elogi d'una eventual independència de Catalunya —com si no anés amb ell, com si ell fos més aviat un símptoma preclar que no pas un conscienciós analista polític. Com es va sentir símptoma també al criticar la (post)modernitat, o almenys una certa modernitat; una modernitat en la que «desperta», i no troba cap esdeveniment no convertit en notícia, o cap pràctica que no s'hagi convertit en una professió. Però, en certa manera, Rubert és plenament conscient que està demanant quelcom atàvic quan demana un estat, i

que inevitablement des de Madrid es bascula entre la condescendència i l'amenaça. Un ha d'aguantar des de l'argument que amb Europa i la globalització «això de reclamar la sobirania ja no és 'modern', fins allò que 'la sobirania política mai no s'aconseguirà pacíficament'». ²⁷ Però és precisament aquest objecte que sembla superat i antiquat, el que es reclama. Primer l'estat, per oblidar-nos d'essencialismes i coses immadures per l'estil; i a partir d'aquí, el que faci falta.

Aquesta Europa ideal en un món globalitzat que s'invoca, i que no sembla haver-se produït, és més un procés que no pas una realitat. Hauria de ser un viatge sense final preestablert que permetés integrar països nous d'escala i tradicions diferents, precisament perquè és una realitat polimòrfica. Una idea d'Europa que Rubert anomena OPNI —Objecte Polític No Identificat—, en el que els seus membres s'haurien d'emmirallar «a fi de poder mesclar-se i no només juxtaposar-se». ²⁸ El que reclama Rubert en realitat és que tots siguem OPNIS,

Europa, l'Estat espanyol, i també Catalunya —i aquí és on es distancia d'aquells catalans que es volen separar de l'Estat per ser i fer el mateix. Tot i així, tampoc li faria un lleig a una Catalunya diferent a la que imagina: «Ensarronada per ensarronada, sempre és millor la de casa, la de collita pròpia». ²⁹ Rubert escrivia llavors una recepta en prevenció d'un nacionalisme essencialista que avui fa més basarda que en aquell moment. Receptava una deconstrucció europea que redefinís els estats, els seus àmbits, i les seves competències... una Europa sense atributs, com la seva ètica i la seva filosofia.

En un discurs federalista que poc després es va dissoldre, Maragall proposa que de la *conllevancia* orteguiana podríem passar a una mena de complicitat, però Rubert no s'ho acaba de creure. Sense certa analogia de forces, diu, «és molt difícil d'evitar la prepotència d'un costat, el ressentiment de l'altre i el recel de tots dos». ³⁰ Per això, cal defensar l'estructura, l'estat —les estructures d'estat.

²⁷ RUBERT DE VENTÓS, *De la identitat a la independència*, pàg. 165.

²⁸ Íbidem, pàg. 169.

²⁹ RUBERT DE VENTÓS, *De la identitat a la independència*, pàg. 198.

³⁰ Íbidem, pàg. 173.

Hi ha moltes maneres de ser català, tantes, com maneres hi ha de ser filòsof, basc, homosexual o cristià

Toves, mal-leables, però estructures. Segons Rubert el millor model de país és aquell en el que cadascú pot aplegar identitats no redundants: «On es pot tenir una llengua, un partit, una nació, una religió, una ideologia i qui sap quines aficions sense cap relació de dependència o jerarquia entre elles. Un país, en definitiva, del qual es pugui ser tot just amateur -català, francès o espanyol 'aficionats'». ³¹ Recordo haver-li sentit dir que algú que menja pa amb tomata, botifarra amb seques, calçots, és del Barça, balla sardanes, porta barretina, fa castells, bunyols, ratafia, i porta barretina... no és un català, és una redundància.

Així doncs, hi ha moltes maneres de ser català, tantes, com maneres hi ha de ser filòsof, basc, homosexual o cristià. És per això que els estats democràtics que vulguin evolucionar de l'estat-nació s'hauran de fer menys rígids i més adaptables. Per això, tots hauríem de ser cada vegada més OP-NIS, tan els estats, com les persones; perquè sap més la cera que el bronze. Així no és d'estranyar que a Rubert no li acabi de fer el pes una definició

excessivament tancada de catalanitat, i que, fins i tot, s'incomodi quan li expliquen massa bé: «Aquesta, cap més, és la mesura de l'autonomia que jo desitjo i reivindico per al meu país: la de l'heterogeneïtat assumida tant o més que la d'una identitat retrobada. I, des d'aquest punt de vista, no crec que a Catalunya li faltin punts ni trumfos per sostenir la seva independència. El nacionalisme català —si més no aquell en què participo— és més integrador que assimilador: un nacionalisme civil, banal, anticlimàtic, i tan transversal com calgui». ³²

Rubert simplement demana la independència, i ho fa de la manera més natural i, si pot ser, evitant la confrontació: «De Catalunya, que quedi ben clar, jo no en busco ni demano cap essència: tot just la independència». ³³ I tot i trobar-se, lluny del nacionalisme convencional, admet que el seu nacionalisme és ferm, i que «si l'espècie dels catalanistes arribés a extingir-se, 's'il n'en reste qu'un, je serai celui-la'». ³⁴

³² Ibidem, pàg. 185.

³³ RUBERT DE VENTÓS, *De la identitat a la independència*, pàg. 186.

³⁴ Íbidem, pàg. 186. Traducció de l'edició: Si només en queda un, seré jo.

Europa

En el seu idealisme europeista i federalista primigeni, al 1986 Rubert escriu l'assaig *Europa* on considera que sentir-se europeu té a veure amb desempallegar-se del sentit de pertinença ineluctable que donen els estats-nació. Es tracta d'una forma de «carència de ser», que dona pas a una ingènua voluntat de transformar la realitat a la mesura d'una raó, ja no transcendental, sinó instrumental; pràctica, més que no pas pura. Europa s'havia —i s'ha— de desfer, doncs, del patró estat-nació amb el que havia sintetitzat el localisme pagà i l'universalisme cristià.

Així doncs, la seva idea d'Europa de finals dels anys 1980 s'assemblaria a la Catalunya que entreveu el 2000: un lloc de diversitat i dubte, de tragèdia i acció. Tan Europa com Catalunya són pàtria de ciutadans i ciutadanes equidistants de l'omnipotència tirànica i de la impotència bàrbara. Una Europa, una Catalunya, de persones que, com els habitants de *Kakània* que Robert Musil descriu a *L'home sense atributs* tenen cada un almenys nou caràcters: professional, nacional, estatal, geogràfic,

³¹ RUBERT DE VENTÓS, *De la identitat a la independència*, pàg. 177.

Estem parlant d'una ciutadania amb una carència inherent de raó de ser, i una crònica multiplicitat de pertinències i afiliacions conflictives

sexual, conscient, inconscient... i un desè caràcter, la fantasia, que els ho permet tot menys una cosa: prendre's seriosament el que fan els altres nou caràcters. Rubert projecta el que volia per Europa en la dècada de 1980 sobre allò que vol per Catalunya al tombant de mil·lenni. Aquesta acció paral·lela entre Europa i Catalunya representa un sistema polític instrumental dins el que poder ser un ciutadà que contribueix a la realització d'un ideal inabastable, d'un projecte en construcció permanent. Estem parlant d'una ciutadania amb una carència inherent de raó de ser, i una crònica multiplicitat de pertinències i afiliacions conflictives, «*d'esferes en les que participen i de 'productes lògics' que els constitueixen*».³⁵

En el seu treball, Rubert de Ventós critica la tradició estètica que ha intentat imposar normes i criteris unificadors. Argumenta que aquesta aproximació limita la diversitat i la riquesa de l'expressió artística, defensant la necessitat de reconèixer i celebrar la pluralitat expressiva. L'estètica de Rubert emergeix com

una visió complexa i matisada sobre la bellesa, l'art, i la vida quotidiana. *Mutatis mutandis*, el mateix proposa per a la política. Es tracta de mantenir l'ideal liberal europeu sense una gran Veritat, sinó compost de veritats a mitges que almenys ens permetin lluitar contra les mentides absolutes.

En aquell moment Rubert diu, de manera clau, que Europa no ha de servir com a coartada per realitzar, substitutoriament, els vells ideals frustrats del propi país, siguin aquests de prepotència hispana, o d'independència catalana.³⁶ Des de ben aviat, durant les converses i treballs que vam compartir, en Xavier em va insistir perquè llegís *L'home sense atributs*, de Robert Musil, de la mateixa manera que em recomanava que llegís l'escriptor francès Marcel Proust. Als 20 anys, convalescent, vaig llegir les més de 2.000 pàgines d'aquesta obra mestra inacabada, i a mesura que anava avançant, l'anàvem comentant. Tardes inoblidables... Amb el temps he entès que així com ho és de la seva *Ètica sense atributs*, la gran novel·la centreeuropea de Musil és

també la pedra angular de la política de Rubert, del seu ideal ciutadà per a Catalunya i per a Europa. ■

35 RUBERT DE VENTÓS, *Europa*, pàg. 11.

36 Íbidem, pàg. 19.

■ Bibliografia

MARAGALL MIRA, Pasqual. *Pròleg a De la identitat a la independència*. Barcelona: Empúries, 1999.

MUSIL, Robert. *L'home sense atributs*. Barcelona: Edicions 62, 1993.

GUINART, Pau. «L'Empúries de Xavier Rubert de Ventós» [en línia]. A *Nacionalitats i Política*, càtedra Joan Termes UB, 5 de setembre del 2023. Disponible a: <www.nacionalitats.com>.

RÉJA, Marcel. *L'art chez les fous*. Paris. Paris: Kessinger Publishing, 2010.

RUBERT DE VENTÓS, Xavier. *El cortesà i el seu fantasma*. Barcelona: Destino, 1991.

RUBERT DE VENTÓS, Xavier. *De la identitat a la independència*. Barcelona: Empúries, 1999.

RUBERT DE VENTÓS, Xavier. *Crítica de la modernitat*. Barcelona: Anagrama, 1998.

RUBERT DE VENTÓS, Xavier. *Ética sin atributos*. Barcelona: Anagrama, 1996.

RUBERT DE VENTÓS, Xavier. *El laberinto de la hispanidad*. Barcelona: Planeta, 1987.

RUBERT DE VENTÓS, Xavier. *Europa y otros ensayos*. Barcelona: Ariel, 1986.

RUBERT DE VENTÓS, Xavier. *Nacionalismos: el laberinto de la identidad*. Barcelona: Espasa, 1994.